

MINTAQADA IQTISODIY O'SISHNI RAG'BATLANTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI.

Sharipova Zulayxo Abdirimovna.

Ma'mun Universiteti NTM "Iqtisodiyot va buxgalteriya hisobi" kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya: O'zbekiston Respublikasi va uning mintaqalarida iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish yo'llarini aniqlashga ustuvor ahamiyat berilmoqda. Shunga qaramasdan mamlakat va uning ba'zi viloyatlarida iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish jarayoniga to'siq bo'layotgan salbiy holatlar mavjud bo'lib, ularni hal qilib yechim topish bugungi kunning dolzarb masalaridan bo'lib kelmoqda.

Kalit so'zlar: mintaqa, YaHM (Yalpi Hududiy Mahsulot), iqtisodiy o'sish, rag'batlantirish, eksport va import.

Hududlarni rivojlantirishda sanoat ishlab chiqarishi butun dunyo bo'ylab muhim rol o'ynadi. Sanoatning o'sishi mintaqada bandlik imkoniyatlari, daromadlar darajasi va umumiy iqtisodiy rivojlanishga olib keladi. Mintaqaviy rivojlanishda sanoat ishlab chiqarishining ahamiyatini e'tibordan chetda qoldirib bo'lmaydi, chunki u ko'plab hududlarda iqtisodiy o'sish va rivojlanishning asosiy omili bo'lib kelgan. Sanoat ishlab chiqarishining asosiy afzalliklaridan biri bandlik imkoniyatlarini yaratishdir. Sanoat tarmoqlarining o'sishi to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita ish o'rinlarining yaratilishiga olib keladi, bu esa mintaqada ishsizlik darajasini pasaytirishga yordam beradi. Mintaqada sanoat ishlab chiqarishi natijasida yaratilgan bandlik imkoniyatlari faqat ishlab chiqarish sohasi bilan cheklanib qolmasdan, transport, logistika va xizmat ko'rsatish kabi turdosh tarmoqlarni ham qamrab oladi. Ushbu sohalar turli ko'nikmalar va tajribalarni talab qiladi, bu esa turli xil ish joylarini yaratilishiga, yangi bilim va ko'nikmalar egallanishiga olib keladi.

Mintaqalar rivojlanishida o'ziga xos o'rin tutuvchi moliyalashtirishning turli manbalari mavjud. Ularni quyidagi guruhlariga bo'lish mumkin: davlat budjeti mablag'lari; korxonalarining o'z mablag'lari; aholi mablag'lari; xorijiy investitsiyalar; budjetlardan tashqari fondlarning mablag'lari va hokazolar. Bozor iqtisodiyoti sharoitida milliy iqtisodiyotimiz uchun zarur mahsulotlarni ishlab chiqaruvchi mintaqa obyektlari moliyalashtiriladi, xususiy moliyalashtirish kengayib, xususiy sektor rivojlangan sari davlat budjeti mablag'lari hisobiga investitsiyalash ortib boradi. Bunday hollarda bozor iqtisodiyotiga o'tib borayotgan davlatlarda, jumladan,

O`zbekistonda ham davlat budjeti tomonidan tibbiyot, fan va madaniyat, maorif va boshqa ijtimoiy sohalar loyihalari moliyalashtiriladi hamda bu maqsadga muvofiqdir. Respublikamizda korxonalar rivojlanib, moliyaviy jihatdan barqarorlashib bormoqda. Shundan kelib chiqib, korxonalarda o`z-o`zini moliyalashtirishning yangi manbalari shakllanmoqda. Korxonalarining o`z-o`zini moliyalashtirish manbalari quyidagilardan tashkil topgan: korxonaning taqsimlanmagan foydasi; amortizatsiya ajratmalari fondi; aksiyalar chiqarish hisobiga shakllantirilgan mablag`lar; maxsus fondlar. Yuqoridagi mablag`lar manбайдan korxonalar o`z ishlab chiqarishini yo`lga qo`yish, modiyerinizatsiyasi yoki texnik-texnologik jihatdan yangilanish, aylanma mablag`larini ko`paytirish uchun foydalanishi mumkin. Davlat tomonidan olib borilayotgan qo`llab-quvvatlash siyosatida korxonalar, ayniqsa, endigina ish boshlayotgan subyektlarga xorijiy investitsiya yoki boshqa turdagi kichik va o`rta korxonalariga soliq imtiyozlari berish ham alohida ahamiyat kasb etmoqda. Korxonalar muayyan imtiyozli davr mobaynida soliq to`lovlarini amalga oshirmaydi va shu hisobdan qoladigan summalarini ham o`z ishlab chiqarishini kengaytirishga yo`naltiradi.

Mintaqada sanoat ishlab chiqarishi daromad darajasini oshirishga xizmat qiladi. Ish bilan ta'minlash imkoniyatlarining yaratilishi uy xo'jaliklari daromadlarining oshishiga olib keladi, bu esa fuqarolar va oilalarning turmush darajasini yaxshilashga yordam beradi. Daromad darajasining oshishi, shuningdek, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga yordam beradigan iste'mol xarajatlarining oshishiga olib keladi. Sanoat ishlab chiqarishining yana bir salmoqli foydasi hududda infratuzilmani rivojlantirishdir. Sanoatning o'sishi mintaqaning umumiy aloqasini yaxshilashga yordam beradigan yo'llar, aeroportlar va portlar kabi infratuzilmani rivojlantirishni talab qiladi. Infratuzilmaning rivojlanishi nafaqat sanoatning o'sishiga yordam beradi, balki mintaqa aholisining hayot sifatini yaxshilashga yordam beradi. Sanoat ishlab chiqarishi ham hududda malakali kadrlar yetishtirishga olib keladi. Sanoatning o'sishi bir qator ko'nikmalar va tajribalarni talab qiladi, bu esa malakali ishchi kuchining rivojlanishiga olib keladi. Malakali ishchi kuchini rivojlantirish mintaqaga yangi ishlab chiqarishlarni jalb qilishga yordam beradi, chunki kompaniyalar malakali ishchi kuchiga ega bo'lgan hududlarga sarmoya kiritish ehtimoli ko'proq.

Respublikamizda ham qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirish uchun barcha shart-sharoitlar yaratilmoqda. Aholining bo'sh mablag`larini jamg'arish tijorat banklarida amalga oshirilmoqda va ushbu jamg'arma mablag`lari ko'proq qisqa muddatli kreditlarga yo`naltirilmoqda. O`zbekiston iqtisodiyoti mintaqalarning rivojlanishi sifat jihatdan yangi holatga - barqarorlik va iqtisodiy o'sishga o'tishning muhim sharti yuqori darajada investitsiya faolligi yuqorida kapital hosil qiladigan

investitsiyalar samaradorligi oshirilishini talab etadi. YaIMning bor-yo'g'i 1 % ga o'stirish uchun ishlab chiqarishga investitsiyalar hajmi 3 % dan kam bo'lmagan miqdorda ortishi lozim. O'zbekiston mintaqalarida iqtisodiy o'sish va tuzilmaviy qayta qurish uchun haqiqiy shart-sharoitni yaratish ham muhim masalalardan biridir. Keyingi yillarda investitsiya sohasiga umumiy transformatsiya pasayishi kuchli ta'sir qildi. Shu bilan birga, investitsiyalar YaIM dinamikasi bilan moslashgan ancha tezkor sur'atlarda qisqardi. Islohotlarning birinchi bosqichida, investitsiya sohasidagi tanglik salbiy miqdoriy o'zgarishlar asosidagi investitsiya modeli takomillashmagani sabab bo'lgan transformatsiyalarning turli jihatlari bilan ajralib turadi. Bu davrda investitsiyalarni takror ishlab chiqarish tuzilmasida salbiy siljishlar yuz berdi. asosiy fondlarni tiklash va yangilashda investitsiyalash yo'nalish ustun bo'lib keldi. Bu esa, vujudga kelgan vaziyatda moliyaviy tavakkal nuqtai nazaridan tushunarli. Ammo takror chiqarish jarayonlarining strategik rivojlanish mavqeidan qaraganda istiqbolga ega emas. Texnologik tuzilma ham faol elimentar ulushning pasayishiga olib keldi.

Xulosa: Bugungi kunda mamlakatimiz mintaqalari iqtisodiyotida ijobiy makroiqtisodiy harakatlar ko'zga tashlanmoqda. Ishlab chiqarishda muayyan siljishlar va tiklanish, investitsiya jarayoni birmuncha faollashgani kuzatilmoqda. Endilikda sanoati o'rta rivojlangan mamlakatlar yo'lidani borib, xomashyo, konversiya va harbiy sanoat majmuasi, yuqori texnologik korxonalarini bozor maqsadlariga yo'naltirish, samaradorligi yuqori bo'lgan qayta ishlash sanoatini shakllantirish bo'yicha texnologik tafovutlarni yengish singari global masalalar hal etilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bekmurodov A.Sh., G'afurov U.V., Tuxliev B.K. Jahon moliyaviy iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari: O'quv q o'llanma. –T.: TDIU 2009. – 124 b.
2. Raximova M.R. Mintaqaviy iqtisodiyot: Oquv q o'llanma. T.: TDIU, 2007.
3. Ishmuxmedov A.E. va boshqalar. O'zbekiston Milliy iqtisodiyoti: Darslik. – T., 2006.
4. M.T.Asqarova, L.F.Amirov, A.A.Isломov, A.R.Yaxshimuratova. Inklyuziv iqtisodiy o'sish. Toshkent-2019.

